

מהדורת ההברותא

משנה מבוארות

עם ציורים
על פי מפרשי המשנה

מסכת ברכות

ביאור משולב במשנה

פירוש רבינו עובדיה מברטנורא

• תורה בתפארתה •

כל הזכויות שמורות

בספר זה הושקע עמל וממון
רב, על כן אין לעשות כל
שימוש בכל חלק מספר זה,
הן ברעיונו, תוכנו וסדרו, ללא
רשות המערכת בכתב.

שנת תשפ"ב

ציורים: אבישי חן

עימוד ועיצוב שערים: גיוון

הקדמה

זכות גדולה נפלה בחלקנו, להגיש בפני כלל לומדי התורה את הכרך הראשון מסדרת משניות 'אבוקה' - מסכת ברכות, אחר שזכינו שהמסכתות שבהוצאתנו, התקבלו באלפי בתי ישראל, בתי מדרש, ובתלמודי תורה רבים בארץ ובגולה, ובסייעתא דשמיא נתקבצו אצלינו תגובות נלהבות עדות על החשק הגדול והחדוותא דאורייתא שנתווספו אצל תינוקות של בית רבן בלומדם במשניות שבמהדורתנו.

סדרת המשניות שבהוצאתנו עתידה לראות אור בשלימות על כל סדר מועד, ושלושת הבבות במסכת נזיקין, בעז"ה בקרוב.

במהדורה זו הדפסנו את המשניות בשלימותן, עם פירוש היסודי והמובהק של רבנו עובדיה מברטנורא, בתוספת ביאור קל בשפה ברורה וצחה אשר הוא בנוי ומיוסד בדייקנות על דברי הרע"ב ושאר מפרשי המשנה, ביאור נפלא זה קיבל את הסכמתם וברכתם של גדולי ישראל שליט"א.

גולת הכותרת והחידוש הגדול במהדורה זו, הינם הציורים המדויקים להפליא, המבארים ומפרטים את דברי המשנה באור צח, חי ומוחשי, וידועה היא משכבר התועלת הגדולה הקיימת בראיה המוחשית, מלבד חשקת התורה שהיא מוסיפה לצעירי הצאן, באמצעות ההמחשה נתפסים הענינים באופן חי, ונקלטים היטב בגנזי נפשותיהם הטהורות של תשב"ר, ובזכות ההמחשה עומדים הדברים לעיניהם ימים רבים, ותורמים רבות להבנת דברי המשנה, שלא כל קורא יכול לעמוד עליהם מתוך דברי הביאור בלבד. הדבר נצרך בפרט בימינו אנו שרחוקים אנו שנים רבות מתקופת המשנה, וחפצים שהיו משמשים בזמנם אינם שימושיים בימינו, ומחמת המחסור בציורים נמצאים התלמידים חסרים ידיעה ברורה ובהירה, עתה באמצעות הציורים ניתן להחיות לנגד עיני הלומד את הדברים שבהם הוא עוסק, וכל זה מועיל להבין כראוי את דברי המשנה ואת המפרשים. אין כל ספק שתועלת עצומה יש בכך להורים ולמלמדים המעונינים לאתגר את צעירי הצאן הקדושים ולהוסיף על ידיעותיהם.

ידועים הם דברי חכמינו ז"ל במסכת מנחות (כט, א, ומקורו במכילתא פי"ב, א):

שלשה דברים היו קשים לו למשה, עד שהראה לו הקב"ה באצבעו, ואלו הן: מנורה, ראש חודש ושרצים. וברמב"ם (הלכות קידוש החודש פ"א ה"א) התבאר שמראות אלו הראה הקב"ה למשה במראה הנבואה. עי"ש.

ובודאי אין לנו כל השגה במה נתקשה משה רבנו, אולם דמות ראייה יש בכך, על הבנת הלב התלויה במראית העין. ובמסכת סנהדרין (ה, א) מסופר על רב ששהה שמונה עשרה שנים אצל רועה בקר, כדי ללמוד ממנו את פרטי הדינים של דיני בכור, באופן מוחשי וחי.

ואלו דברי קדשו של רבנו השל"ה הקדוש בשער האותיות (אות ק בד"ה לתלמוד תורה)
על צורך שיצייר אדם לפניו את הדברים שלומד ועוסק בהם:

גם 'בידיו' יצייר צורות משמעותות חמורות המזכרות בתלמוד, כמו בעירובין
וסוכה, והרבה כהם. 'רגליו' ירצו לתורה, לבית המדרש, ילך מחיל אל חיל. הרי
נעשה מרכבה, שיעור קומה בתלמוד תורה, ע"ש.

ואף רבותינו ראשונים כמלאכים, היו מרבים לצייר ציורים בחיבוריהם, כן עשה רש"י,
הרמב"ם, הרי"ף, הגר"א ועוד רבים מחכמינו, אלא שבמקומות רבים נשמטו על ידי
המדפיסים. [ראה פיה"מ להרמב"ם מסכת מידות פ"ב משנה ג, ובמקומות רבים בסדר
זרעים ובתבנית כלי המשכן, ראה עוד ברי"ף בהלכות שבת ח, ע"א, ועוד].

על הוראות הציורים הופקד צוות ת"ח דווקנים, אשר עמלו ללא לאות ללבן את המשניות
על פי המפרשים ולהנגישם בצורה ברורה ונהירה. בצד כל ציור כתבנו את המשא והמתן
התורני, ואת המקורות שעל פיהם שורטט הציור בתוספת ידיעות חשובות רבות. עם כל
זאת, על אף הכוחות הגדולים שהושקעו בבהירות הדברים ובירורם, אין הדברים קבועים
במסמרות, ובודאי שלא נועדו לפסוק הלכה מתוכם.

יעמדו על הברכה כל העוזרים והמסייעים בפרוייקט חשוב זה, תלמידי חכמים, רבנים
ומחנכים, זכות לימוד המשנה תעמוד להם לברכה בכל עמלם, ויראו ברכה והצלחה
בכל מעשה ידיהם.

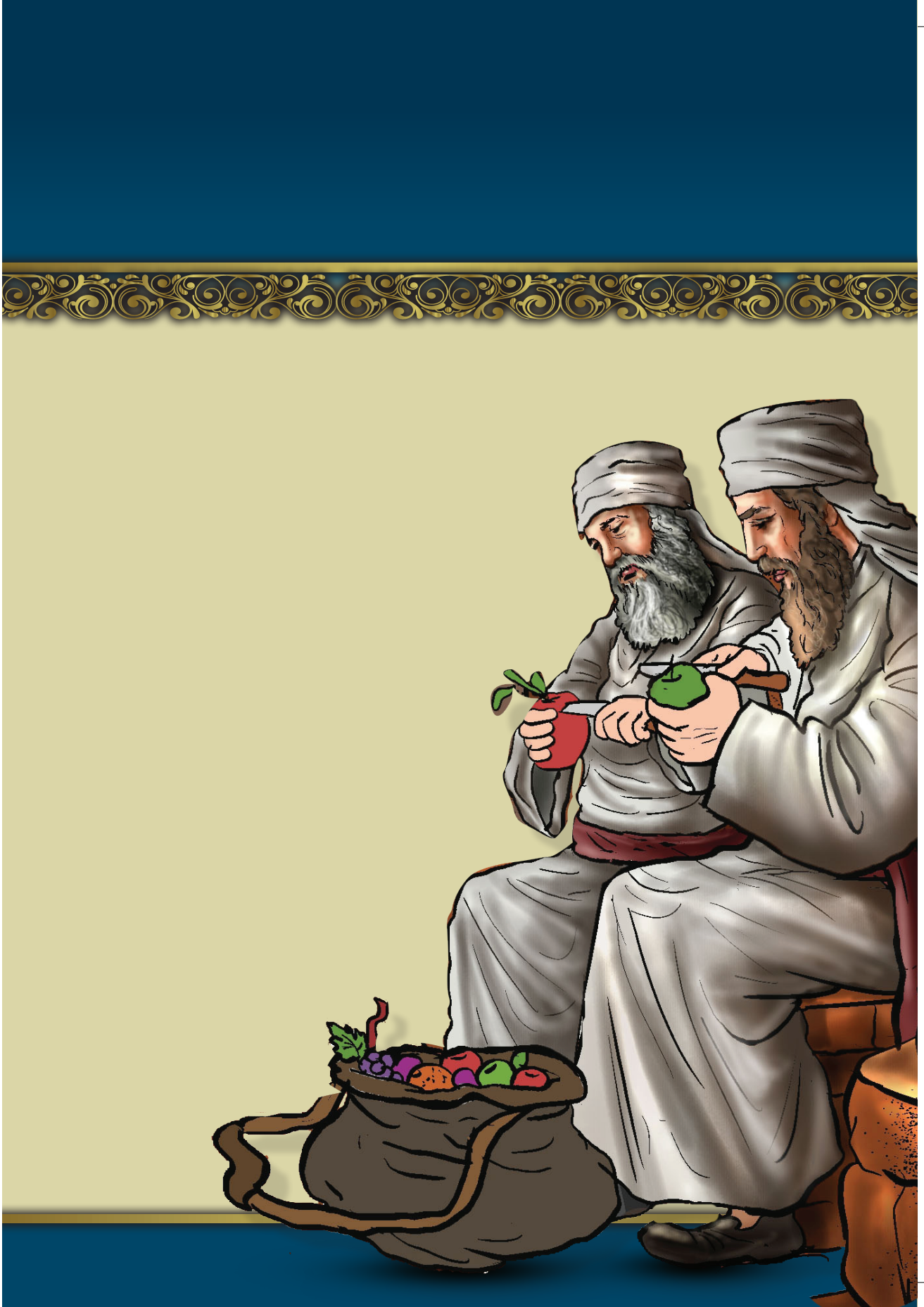
תודות וברכות מרובות לצייר היקר ברוך הכשרונות ה"ה אבישי חן הי"ו, אשר האציל
מסגולותיו האומנותיות לצייר בהידור רב, ובעטו עט אומן שרטט בדיוק נפלא את דברי
המשנה על פי התיאורים שהרצינו לפניו כפי העולה מדברי רבותינו הפרשנים והפוסקים.

בסיום, אודה מקרב לב ל'חברותא הנפלאה' הני תרי צנתרי דדהבא דיתבי ביני עמודי,
חכמי לב, מלאי תורה וחסד, חכמה ובינה, שהודות למסירותם העצומה והאדירה לכל דבר
שבקדושה, זכינו לברך על המוגמר, יהי רצון קדם מאריה שמיא, שיתברכו הם ובני ביתם
בכל מילי דמיטב, ובכל אשר יפנו ישכילו ויצליחו, להגדיל תורה וחסד ולהרבות כבוד
שמים-לשם שמים, וחכיות הלימוד במשניות אלו יזקפו לזכותם בעולם הזה, ולנצח נצחים.

מכון 'אבוקה'- להגדיל תורה

עיה"ק ירושלים

שנת תשפ"ב

פרק א

מאימתי קורין

נושאים:

זמני קריאת שמע של שחרית וערבית (א, ב) | תנוחה
הראויה בשעת קריאת שמע (ג) | ברכות קריאת שמע
(ד) | הזכרת יציאת מצרים בקריאת שמע של ערבית (ה)

מסכת ברכות

פרק א

א. מאימתי קורין את שמע בערבית. משעה שהכהנים נכנסים לאכל בתרומתן, עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, עד חצות. רבן גמליאל אומר,

פרק א. א. מאימתי קורין. משעה שהכהנים נכנסין לאכל בתרומתן. כהנים שנטמאו וטבלו, אין יכולים לאכל בתרומה עד שיעריב שמשן, דהינו צאת הכוכבים. והא דלא תני משעת צאת הכוכבים, מלתא אגב אורחיה קא משמע לן שאם נטמאו הכהנים בטומאה שטהרתן תלויה בקרבן, כגון זב ומצרע, אין הכפרה מעכבתן מלאכל בתרומה, דכתיב (ויקרא

כב, ז) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, ביאת שמשו מעכבתו מלאכל בתרומה, ואין כפרתו מעכבתו מלאכל בתרומה וכו': עד סוף האשמורה הראשונה. שליש הראשון של לילה, שהלילה נחלק לשלש משמרות. ומשם ואילך לא מקרי תו זמן קריאת שמע דשכיבה, ולא קרינא ביה בשכבך. ומקמי צאת הכוכבים נמי ימא הוא ולא זמן שכיבה. והמקדימים וקורים קריאת שמע של ערבית מבעוד יום, סומכים אהא דרבי יהודה דאמר לקמן בפרק תפלת השחר, תפלת המנחה עד פלג המנחה, שהוא שעה ורביע קדם הלילה, וקיימא לן דעבד כרבי יהודה עבד, ומיד כשכלה זמן המנחה מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית:

המשנה המבוארת

פרק א

משנה א

המשנה דנה, מהו הזמן הראוי לקריאת שמע של ערבית. אגב דין קריאת שמע, נתבארו דינים נוספים הנוהגים בלילה, שמשך זמן קיומם זהה לזמן קריאת שמע של ערבית.

א. מאימתי קורין את שמע בערבית - מומתי מתחיל זמן קריאת שמע שחייב אדם לקרוא בערב, משעה שהכהנים שנטמאו באחת מהטומאות וטבלו נכנסים לאכל בתרומתן אחר שנטהרו מטומאתן, מותרים הם לאכול בתרומה משעת צאת הכוכבים של יום הטבילה, ומשעה זו ניתן לקרוא קריאת שמע של ערבית עד סוף האשמורה הראשונה - השליש הראשון של הלילה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים שזמן הקריאה נמשך עד חצות הלילה. רבן גמליאל חולק ואומר, שניתן לקרוא את שמע עד שיעלה

מבואר במשנתנו, שתחילת זמן קריאת שמע של ערבית הוא בשעת צאת הכוכבים, שבו זמן זה היו הכהנים שטבלו באותו היום קודם השקיעה מותרים לאכול בתרומה.

בציור שלפנינו, נראה הכהן בשעת צאת הכוכבים חוזר אל העיר, לאחר שטבל קודם השקיעה במקוה הנמצא מחוץ לעיר, כפי שהיו מצויי בימיהם. במקביל, נראים הכהנים שכבר נטהרו אוכלים פירות תרומה. ובבית הכנסת, נראים המתפללים מתחילים את קריאת שמע של ערבית בשעה זו.

[תפארת ישראל אות ב ע"ז גמרא נדה סז ע"ב, וראה מסכת מקואות פ"ח משנה א.]

מאימתי קורין את שמע בערבית, משעה שחפזנים נכנסים לאכל בתרומתן.

משיניות מבוארות

הנץ החמה: בזמן זה מתנוצץ ועולה גלגל החמה (השמש) מעל האופק וניתן לראות היטב את הנקודה הראשונה של גלגל השמש. זמן זה נקרא 'הנץ' החמה- מלשון הכתוב (שיר השירים יג.) 'הנצו הרימונים', משום הדמיון שיש בין תחילת צמיחת האילנות שבתחילה פורחים ועושים נץ ואחר כך עושים פרי, שכן הוא בזריחת השמש תחילה אנו רואים את השמש המאיר את האופק קודם שהגלגל עצמו נראה. לפירוש זה, אין מדויק לקרוא לזמן זה 'נץ החמה' מפני אלא 'הנץ החמה', שהאות ה' הינה חלק מן המילה, כפי הנאמר 'הנצו הרימונים'.

[רבינו יונה ברכות ט ע"ב, ספר הערוך ערך נץ', לחם שמים ליעבץ]

ברכות פ"א מ"ב, מערכת לשון חכמים ע"ב רג', שו"ע או"ח סי' נח ס"א, ובבאור הלכה שם ד"ה כמזן].

עלות השחר: זמן זה הוא כאשר נראה אור מועט וחלוש על פני השמים הבוקע מתוך החושך, למרות שהשמש עצמה עדיין לא נראית, ועודנה מתחת לאופק, ולכן עדיין החושך שולט על פני הרקיע. זמן זה נקרא במשנתנו 'עמוד השחר', על שם שהאור המתנוצץ מן האופק עולה כמין עמוד.

[ר"ש ברכות פ"א סימן ט]

בעלות השחר מסתיים הלילה ומתחיל היום, ומשעלה עמוד השחר אפשר מעיקר הדיון לקיים את כל המצוות שזמן קיומם הוא ביום, אולם כיון שקשה לזהות את נקודת התחלת עלות השחר, ויש אנשים שעלולים לטעות בכך, לכן בכתחילה ממתינים לקיים את המצוות הנוהגות ביום רק משהגיע 'הנץ החמה', או

סמוך להנץ החמה שאז נראית השמש במציאות לעיני כל.

[גמרא מגילה ב ע"א, רש"י שם, מרדכי שם מהראב"ה, ספר חרדים על הירושלמי ברכות פ"א ה"א, שו"ת שאילת יעבץ סימן לה. וראה באבן עזרא בראשית א, ובפירושו לתהלים קלט, ט].

צאת הכוכבים: אחר שהשמש שקעה לגמרי, ופני הרקיע השחור מתחילים הכוכבים להיראות, הכוכבים עומדים ביקום בחלל השמים ומאירים תמיד, ומחמת שאורם חלש ביחס לאור השמש, הם אינם נראים כאשר השמש מאירה בארץ, ורק בלילה ניתן לראותם. בתחילה רואים את הכוכבים שאורם רב יותר, ואחר כך את אלה שאורם מועט.

בצאת הכוכבים מסתיים היום ומתחיל הלילה, וניתן לקבוע זמן זה כאשר נראים ברקיע שלשה כוכבים בינוניים (לדעת מפרשים רבים, הכוכבים שמתחילים להראות מיד אחר השקיעה הם הבינוניים), כוכבים אלו הם סימן מובהק שהתחיל הלילה, והסתלק אור השמש לחלוטין.

המפרשים נחלקו האם צאת הכוכבים נקבעת לפי אדם רגיל הרואה שלשה כוכבים ברקיע, או דוקא לפי ראיית מומחים גדולים.

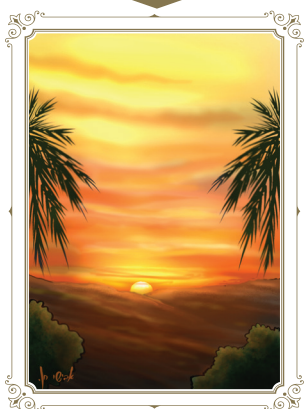
לדעת רבינו תם (הנזכר לגבי שקיעת החמה בפיסקא הקודמת) אף זמן צאת הכוכבים משתנה ומתאחר, ויש המפרשים בשיטתו שזמן צאת

שקיעת החמה: לקראת סוף היום, גלגל החמה עובר ונכנס באיטיות מתחת לאופק, ונראה כאילו הגלגל שוקע במערב ונבלע ברקיע, ולאט לאט הולך ונעלם מן העין. בתהליך השקיעה פני הרקיע מאדימים ועד צאת הכוכבים משחירים.

נחלקו חכמינו מה הוא אורך הזמן מהשקיעה עד צאת הכוכבים, מחלוקת זו ידועה כמחלוקת **רבינו תם והגאונים**, לדעת רבינו תם שקיעת השמש (הנחלקת לשיטתו לשתי שקיעות) אורכת כשבעים ושתיים דקות, אולם לדעת הגאונים מהשקיעה עד צאת הכוכבים ישנם שלש עשרה וחצי דקות בלבד.

[תוספות שבת לה

ע"א ד"ה תרי, ספר הישר סי' רבא, שו"ת מהר"ם אלשקר סימן צו, שו"ע או"ח סי' רס"א ס"ב].

הכוכבים הוא דוקא כאשר נראים שלשה כוכבים בצד המערבי.

[גמרא שבת לה ע"ב. רמב"ם הלכות שבת פ"ה ה"ד, פני יהושע שבת שם, הגר"ז בפסקי הסידור 'סדר הכנסת שבת', תשובת גינת ורדים בשו"ת מהרי"ף סימן מו, שו"ת חתם סופר או"ח סימן פ].

מצותן עד שיצא עמוד השחר.

שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר. אִם כֵּן, לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת, בְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶרֶה:

ב. מַאימְתִי קוֹרִין אֶת שְׁמֵעַ בְּשַׁחְרִית. מְשִׁיבִיר בֵּין תְּכֵלֶת לָלֶכֶן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בֵּין תְּכֵלֶת לְכֶרְתִּי. וְגוֹמְרָה עַד הַנֵּץ הַחֲמֶה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת, שָׁכָן

אִם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת. בְּקִרְיַת שְׁמֵעַ וּבִאֲכִילַת קֳדָשִׁים, אָכַל בְּהֶקְטֵר חֲלָבִים וְאִבָּרִים לֹא אָמְרוּ כּוֹ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת כָּלֵל, וְלֹא נִקְטַל לִיָּה הֶכָּא אֱלֹא לְהוֹדִיעַ שְׁכָל דְּכָר שְׁמִצּוֹתוֹ בְּלִילָה כָּשֶׁר כָּל הַלֵּילָה: בְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶרֶה. שְׁלֹא יָבוֹא לְאַכְלֵן אַחֵר שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר וְיִתְחַיֵּב כֶּרֶת, וְכֵן

בְּקִרְיַת שְׁמֵעַ שְׁלֹא יֵאמֹר עֲדִין יֵשׁ לִי שָׁהוּת וְתַעֲבֹר עוֹנֶתָהּ:

ב. בֵּין תְּכֵלֶת לָלֶכֶן. בֵּין חוּטֵי תְּכֵלֶת לְחוּטֵי לֶכֶן שְׁבָצִיצִית. פְּרוּשׁ אַחֵר, גִּיזַת צֶמֶר שְׁצָבָעָה תְּכֵלֶת, וְיֵשׁ בָּהּ מְקוֹמוֹת שְׁלֹא נִקְלָט הַצָּבֵעַ יָפָה וְנִשְׁאָר לֶכֶן: בֵּין תְּכֵלֶת לְכֶרְתִּי. צָבֵעַ הַתְּכֵלֶת קָרוֹב לַגֵּזֶן שֶׁל כֶּרְתִּי, כְּרִישִׁין שְׁקוֹרִין פּוּרוּשׁ בְּלַע"ז: עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת. בַּיּוֹם, עַד סוֹף שָׁעָה שְׁלִישִׁית שֶׁהוּא רְבִיעַ הַיּוֹם בְּזֶמֶן שֶׁהֵימִים וְהַלֵּילוֹת שָׁוִים. וְלַעוֹלָם זֶמֶן קִרְיַת שְׁמֵעַ הוּא עַד רְבִיעַ הַיּוֹם, בֵּין שֶׁהֵימִים אֲרָכִים בֵּין קְצָרִים. וְכֵן הָא דְּתַנֵּן לְקַמֵּן (פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה א) תְּפִלַּת הַשָּׁחַר עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת בַּיּוֹם, הֵינּוּ עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם. וְאַרְבַּע שָׁעוֹת דְּנִקְטַ, לְפִי שְׁשָׁלִישׁ הַיּוֹם הוּא אַרְבַּע שָׁעוֹת בְּזֶמֶן שֶׁהֵימִים וְהַלֵּילוֹת שָׁוִין. וְכָל מְקוֹם שֶׁנִּזְכָּר בְּמִשְׁנָה כֵּן וְכָךְ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, עַל דֶּרֶךְ זֶה אֵתָּה צָרִיךְ לַחֲשֹׁב וּלְדוֹן. זֹה הַבְּנֵיתִי מִפְּרוּשֵׁי הַרַמְבַּ"ם וְנִתְקַבֵּל לִי. וְטַעַמָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דָּאֵמֵר עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם, שָׁכָן דֶּרֶךְ בְּנֵי מַלְכִּים שְׁאִין עוֹמְדִין מִמִּטָּתָן עַד סוֹף שָׁעָה

הַמִּשְׁנָה הַמְּבֹאֶרֶת

שִׁיעָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר. אִם כֵּן - שְׁזִמְנוּ קִיּוּמוֹם כָּל הַלַּיְלָה לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַל מִצְוֹת אֵלּוּ שִׁישׁ לְקִיּוּם רַק עַד חֲצוֹת, בְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶרֶה - תִּיקְנוּ חֲכָמִים לְהַקְדִּים אֶת זְמַן קִיּוּם הַמִּצְוָה עַד חֲצוֹת, כְּדִי שְׁלֹא יִתְרַשֵּׁל וַיִּדְחַח אוֹתָהּ עַד שִׁיעֹבֹר זְמָנָהּ, וְנִמְצָא מִבְּטָל אֶת הַמִּצְוָה:

מִשְׁנָה ב

אַחֵר שֶׁנִּתְבָּאֵרוּ בַּמִּשְׁנָה הַקּוֹדֶמֶת זְמַנֵּי קִרְיַת שְׁמֵעַ שֶׁל עֲרֵבִית, מִבֵּאֵר מִשְׁנֵיתִי אֶת זְמַנֵּי קִרְיַת שְׁמֵעַ שֶׁל שַׁחְרִית.

ב. מַאימְתִי קוֹרִין אֶת שְׁמֵעַ בְּשַׁחְרִית - מִמֵּתִי מִתְחִיל זְמַן קִרְיַת שְׁמֵעַ שְׁחִיב אָדָם לְקִרְאוֹ בְּבוֹקֵר מְשִׁיבִיר - מִשְׁהִיָּה נִיתֵן לְהַבְחִין בְּאִמְצָעוֹת אֹרֶךְ הַשֶּׁמֶשׁ בֵּין חוּטֵי תְּכֵלֶת לְחוּטֵי לֶכֶן שְׁבָצִיצִית. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר שְׁזִמְנוּ קִרְיַת שְׁמֵעַ מִתְחִיל מֵאוֹחֵר יוֹתֵר, בְּשָׁעָה שִׁהִיָּה נִיתֵן לְהַבְחִין בֵּין צָבֵעַ תְּכֵלֶת לְבִין צָבֵעַ יְרוֹק שֶׁל כֶּרְתִּי [-מִין יֶרֶק הַנִּקְרָא כְּרִישִׁין]. וְגוֹמְרָה - צָרִיךְ הוּא לְסַיֵּם אֶת קִרְיַתָּהּ עַד הַנֵּץ הַחֲמֶה - שֶׁמִּתְחִילָה הַחֲמָה לְזֻרוּחַ בְּרָאשֵׁי הָהָרִים, וְהוּא סוֹף זְמַן קִרְיַתָּהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, שְׁזִמְנוּ קִרְיַתָּהּ נִמְשָׁךְ עַד סוֹף שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת מִתְחִילַת הַיּוֹם [-רְבִיעַ הַיּוֹם] שָׁכָן,

ישנם שני פירושים בביאור דברי המשנה 'משיביר בין תכלת ללבן'.

א: משעה שניתן להבחין בין תכלת ללבן, בחתיכת צמר שנצבעה בתכלת, ונשארו בה חלקים בצבע לבן שלא נצבעו בראוי. ב: משעה שניתן להבחין בין חוטי הציצית הצבועים בתכלת, לבין חוטי הציצית שצבעם לבן.

במרכז הציור שלפנינו, נראה בשעת בוקר מוקדמת אדם המתבונן בחתיכת צמר שנצבעה בתכלת, ומנסה להבחין בין החלק שנצבע בראוי בתכלת לבין החלק שלא נצבע בראוי, ונשאר צבוע לבן - כפירוש א. בחלקו של הציור המוקף בעיגול, ניתן לראות את ההבחנה בין תכלת ללבן בחוטי הציצית - כפירוש ב.

[גמרא ברכות ט ע"ב, רש"י שם ד"ה בין תכלת ללבן, והרמב"ם בפירוש משנתינו].

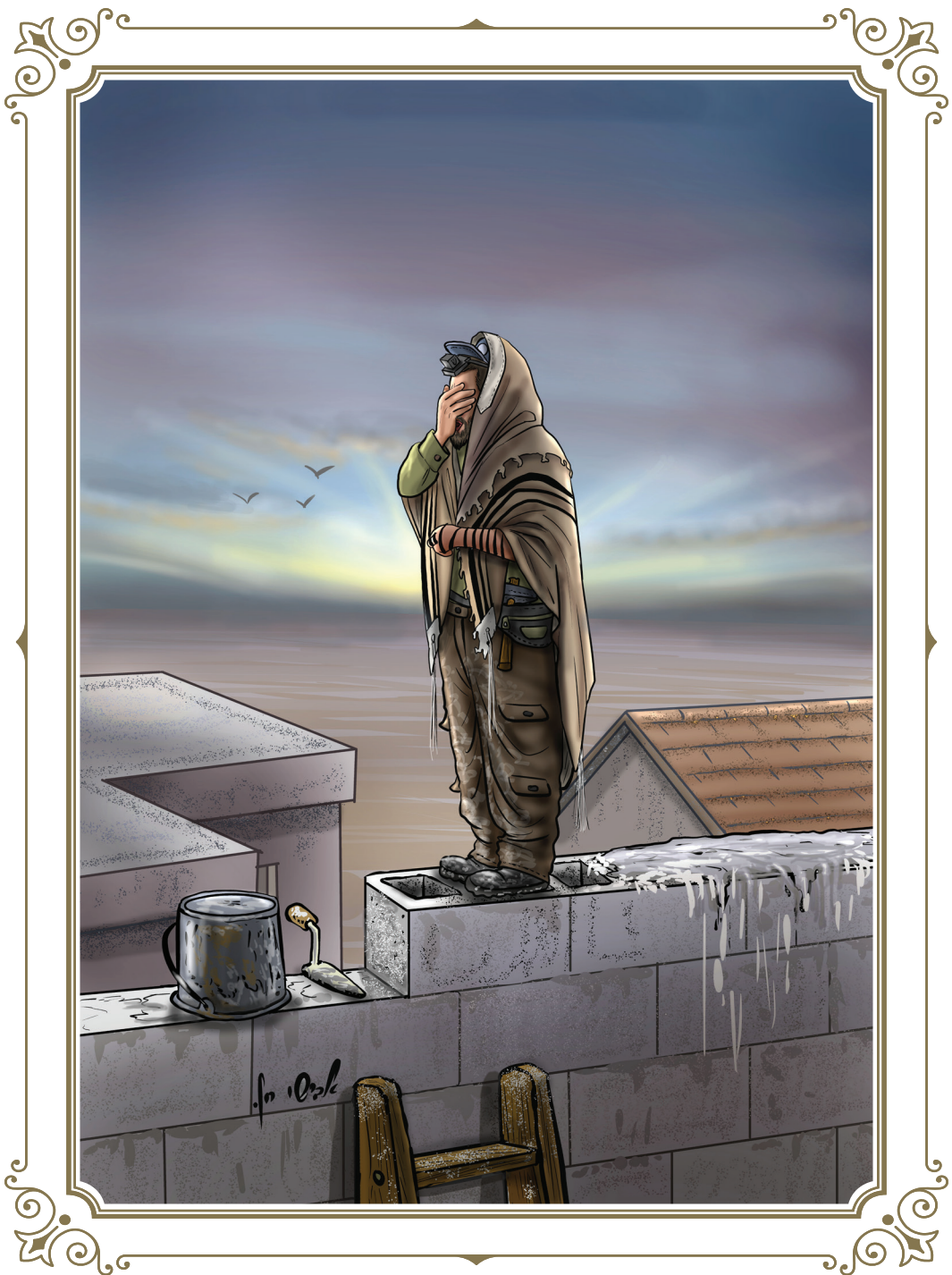
לדעת רבי אליעזר, הסימן לכך שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית, הוא כאשר ניתן להבחין אף בין צבע תכלת לצבע של הירק הנקרא כרתי, שצבעו ירוק. תכלת האמור במשנה, הוא צבע התכלת המופק מחלזונות התכלת, יש מפרשים שאף צבע החלזון עצמו דומה לצבע היוצא ממנו, והציור שלפנינו לפי שיטה זו.

בציור שלפנינו, נראים חלזונות ים (הנקראים גם 'ארגמן' - שמהם היו מייצרים את צבע התכלת בזמן חז"ל), מונחים על חבילות הכרתי. וקודם שעלה השחר לא ניתן להבחין בראוי בין שני הצבעים, הדומים זה לזה.

מאימתי קורין את שמע בִּשְׁחֲרִית, מְשִׁבִּיר בֵּין תִּכְלֶת לְלָבָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בֵּין תִּכְלֶת לְכֶרֶתִי.

בית שמאי אומרים, בפערב כל אדם ימו ויקרא.

הַאֲמֵנִין קוֹרִין בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ בְּרֹאשׁ תְּנַדָּבָר.

ה. חתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון עד מוצאי שבת, אם לא עשה מעשה. מעשה ברבן גמליאל שקרא בלילה הראשון שנשא. אמרו לו תלמידיו, לא למדתנו, רבנו, שחתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון. אמר להם, איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפילו שעה אחת:

ו. רחץ לילה הראשון שמתה אשתו. אמרו לו תלמידיו, לא למדתנו, רבנו, שאכל

שמע: **ו.** רחץ לילה הראשון שמתה אשתו. ואף על פי שאכל אסור ברחיצה:

המשנה המבוארת

משנה ה

במשנה זו יתבאר, שפטרו חתן מקריאת שמע בליל חתונתו, וחתן שהוא אדם גדול היודע שיוכל לכוון רשאי להחמיר ולקרוא ביום חתונתו.

ה. חתן - שנשא אשה בתולה פטור מקריאת שמע בלילה הראשון של חתונתו עד מוצאי שבת הסמוכה ליום שנשא, אם לא עשה מעשה - בתנאי שלא בעל בעילת מצוה, שעדיין טרוד הוא בטרדה של מצוה. מעשה ברבן גמליאל שקרא קריאת שמע אף בלילה הראשון שנשא - בליל נישואיו. אמרו לו תלמידיו של רבן גמליאל, וכי לא למדתנו, רבנו, שחתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון ומדוע החמרת על עצמך לקרוא. השיב רבן גמליאל לתלמידיו ואמר להם, איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפילו שעה אחת ולמדנו מוכר, שאדם גדול הבטוח שיוכל לכוון אף בליל חתונתו רשאי לקרוא, כפי שיתבאר לקמן (משנה ח):

משנה ו

במשנתנו יתבאר, שהמתאבל על מת, אם מצטער הוא בכך שאינו רוחץ, התירו לו לרוחץ בחמין.

ו. רבן גמליאל רחץ - התרחץ בחמין בלילה הראשון לאחר שמתה אשתו - אף שהיה אבל, ואבל אסור לרוחץ בחמין. אמרו לו תלמידיו של רבן גמליאל, וכי לא למדתנו, רבנו, שאכל

מבואר לעיל (משנה ה) שחתן בליל חתונתו פטור מלקרוא קריאת שמע, מכל מקום במשנתנו מבואר שאם חפץ החתן להחמיר, ומכיר את עצמו שעל אף טרדת הנישואין, יכול לקרוא קריאת שמע ולכוון היטב בקריאתו, מותר לו לקרוא.

ואף שלדעת רבן גמליאל, אין לחתן לקרוא קריאת שמע אף אם יודע בעצמו שיוכל לכוון היטב, שהרי יש בזה גאווה שמחזיק את עצמו שיוכל לכוון יותר מכל אדם, מכל מקום כתב רבינו עובדיה מברטנורא, שכיון שבזמן הזה שהדורות ירדו בדרגה, ואינם מכוונים בקריאת שמע בעמקות כל כך כמו שהיו מכוונים בזמן חכמי המשנה, לכן בזמנינו אף חתן קורא קריאת שמע ומכוון את הכוונה הפשוטה, וטרדת הנישואין אינה פוסלת אותו מהקריאה.

[תוספות ברכות יז ע"ב ד"ה רב שישא. טור וש"ע אור"ח סי' ע סעיף ג.]

חתן אם רצה לקרות קריאת שְׁמַע לַיְלָה הָרִאשׁוֹן, קורא.

משניות מבוארות

מנהג ישראל בזמן חכמי המשנה, אחר שהיו קוברים את המת, היו האבלים מתרחקים מעט מבית הקברות ויושבים שם לקבל תנחומים מהמלווים שליוו את המת לקבורה. המנחמים העומדים בשורות לנחם את האבל, השורה הראשונה הרואה פני האבל הם עוסקים בפועל בניחוח האבל, וכשמסיימים לנחם, באים אנשי השורה השניה שממתינים מאחריהם ומנחמים.

משנתינו דנה על המלווים החוזרים מבית הקברות ובאים לכיוון השורה לנחם את האבלים הנמצאים בסמוך ממש לבית הקברות, האם חייבים הם לקרוא את שמע. מסקנת המשנה, שכל החוזר מבית הקברות לעבר שורת המנחמים, אם יכול להתחיל ולגמור פסוק אחד [שמע ישראל], או פרשה אחת של קריאת שמע בדרכו מן הקבר לשורה, יקרא, ואם לא יספיק הרי הוא פטור. אולם אם יש חשש שיעבור זמן קריאת שמע, עליו לעצור ולקרוא קריאת שמע ואח"כ ללכת לנחם האבלים.

[גמרא ברכות יט ע"א, וברש"י שם. רמב"ם, רבינו עובדיה מברטנורא ותויו"ט בפירוש משנתינו, ובברטנורא סנהדרין פ"ב משנה א, בית יוסף או"ח סי' עב, בט"ז שם סק"ג, ובפמ"ג שם, ומשנ"ב ס"ק יג].

קברו את המת וְחֲזְרוּ, אִם יִכְוֹלִין לְהַתְחִיל וּלְגַמֵּר עַד שֶׁלֹּא יֵגִיעוּ לַשּׁוֹרָה,
יִתְחִילוּ. וְאִם לֹא, לֹא יִתְחִילוּ.